

Ochrana a zpřístupňování sbírek

Trvalé uchování knihovních sbírek a jejich zpřístupnění je základním posláním NK ČR. Jedná se o náročný úkol, který v sobě vzhledem k přirozenému stárnutí papíru i jiných typů nosičů dokumentů obsahuje trvalý rozpor mezi ochranou a zpřístupněním. Neméně náročným úkolem je ochrana a zpřístupnění dokumentů publikovaných v prostředí internetu. Jedná o nehmotné a značně nestabilní informační zdroje, které, nejsou-li včas zachyceny, nenávratně mizí. Pro záchranu národního kulturního dědictví publikovaného na "pevných" nosičích i v prostředí internetu a jejich zpřístupnění je nutné řešit především otázky jejich adekvátního uložení (sklady a/nebo datová úložiště), uchování čitelnosti (nutnost migrace), knihovnického zpracování a také legislativy.

Dopad na uživatele

Uživatelům budou ve větší míře a bezpečně zpřístupněny vzácné rukopisy a staré tisky v elektronické podobě. Pomocí mikrofilmů nebo digitálního formátu budou dostupné poškozené dokumenty, které jsou ohroženy degradací papíru (noviny, časopisy). Bude zajištěno uchování a zpřístupnění dokumentů publikovaných pouze prostřednictvím internetu. Zlepší se dostupnost navazujících služeb zejména poskytování kopií v papírové nebo elektronické podobě. Uživatelé budou mít pohotově k dispozici větší počet knihovních sbírek bez ohledu na místo a čas.

Dopad na zaměstnance (partnery)

Zaměstnancům se díky systematickému reformátování a výhledově využívání mechanických prostředků pro transport a skladování dokumentů v nové budově sníží náročnost manipulace s těžkými a objemnými svazky novin. Část poškozených dokumentů se zpřístupní i v dalších partnerských knihovnách v elektronické podobě. Pracovníci různých paměťových institucí budou více spolupracovat na realizaci projektů z oblasti ochrany a zpřístupňování knihovních sbírek a využívat speciální technologie. Vytvoření technických a personálních podmínek pro řešení archivace webu ve spolupracujících institucích umožní přechod řešení z fáze experimentální do praktického provozu.

Nároky na rozpočet

Adekvátní zabezpečení ochrany a zpřístupnění sbírek vyžaduje každoročně minimálně 10 000 000 Kč pouze pro potřeby NK.

Plánovaný rok dokončení

V roce 2005 bude vytvořena Koncepce trvalého uchování knihovních sbírek, archiv elektronických zdrojů získaných z internetu začne být rutinně využíván badateli a institucemi od roku 2006, v roce 2011 budou vytvořeny podmínky pro lepší uchování knihovních sbírek, čímž se prodlouží jejich životnost. To jsou významné mezníky, u většiny rutinních činností se jedná o permanentní proces.

Pokrok dosažený do roku 2004

- Výstavbou Centrálního depozitáře Národní knihovny ČR se podstatně zlepšily podmínky pro uchovávání konzervačních fondů a provoz pracovišť zajišťujících ochranu knihovních sbírek.
- Vyvinuli jsme ve spolupráci s firmou AIP Beroun technologii a vybudovali pracoviště digitalizace vzácných středověkých rukopisů a zajišťujeme provoz národního programu umožňujícího ostatním institucím využívat tuto technologii pro digitalizaci vlastních vzácných rukopisů a starých tisků.
- Vyvinuli jsme technologii a vybudovali pracoviště pro hybridní reformátování dokumentů ohrožených degradací papíru (především novin, které nelze uchovat v původní papírové podobě), zajišťující jejich trvalou náhradu pomocí mikrofilmů a jejich zpřístupnění uživatelům pomocí digitálního formátu. V rámci Národního programu Kramerius mohou i ostatní instituce v ČR tuto metodu využívat pro reformátování vlastních ohrožených dokumentů.

- Činnost v oblasti archivace internetových zdrojů se řeší ve spolupráci NK ČR s Moravskou zemskou knihovnou a s ÚVT Masarykovy univerzity v Brně. Provedli jsme analýzu archivace webových zdrojů a stanovili postup vhodný pro podmínky v ČR. Aplikací standardů byla vytvořena metodika popisu zdrojů. Byla řešena legislativa v oblasti autorského práva a povinného výtisku. Pro správu údajů v průběhu procesu od sběru po zpřístupňování byl vytvořen administrativní systém. Provádělo se testování nových, respektive aktualizovaných verzí volně dostupných SW nástrojů pro celoplošné sklizení domény.cz, pro ukládání dat do archivu a jejich indexování, pro vyhledávání, pro generování metadat, pro jednoznačnou identifikaci zdrojů aj.
- Vyvinuli jsme technologii výroby ochranných obalů pro dlouhodobé uložení vzácných, poškozených nebo ohrožených dokumentů využívající speciální archivní lepenku.
- Budujeme pracoviště, které bude schopno zachraňovat dokumenty poškozené vodou, a podíleli jsme se na odstraňování škod způsobených povodní v r. 2002.
- Vybavili jsme prostory pro uchovávání vzácných dokumentů systémem pro kontrolu mikroklimatických podmínek.

Skutečné náklady do roku 2005

Skutečné náklady do roku 2005 se pohybují v řádech mnoha desítek miliónů Kč. V této oblasti nelze oddělit náklady vynaložené pro zabezpečení potřeb NK a pro zabezpečení dané oblasti v celonárodním kontextu. V tomto kontextu je nutné připomenout, že náklady na tuto oblast ve srovnatelně velkých zemích se pohybují řádově ve stovkách miliónů Kč ročně!

Cíle roku 2005 a jejich plnění

- Zpracovat koncepci trvalého uchovávání knihovních sbírek.
[Splněno.](#) Koncepci jsme zpracovali a předali na MK.
- Pokračovat v reformátování a uchovávání digitalizovaných dokumentů. Řešit problematiku rozvoje virtuálního badatelského prostředí a archivace a zpřístupňování digitalizovaných dokumentů.

[Splněno částečně.](#) Z finančních prostředků požadovaných na tuto oblast z různých zdrojů byl k dispozici pouze zlomek.

- Pokračovat v automatizovaném sběru webových zdrojů podle zadaných parametrů a jejich ukládání v digitálním archivu. Přípravovat podklady pro změnu legislativy. Smlouvami s vydavateli umožnit online přístup k vybraným zdrojům. Získat členství v IIPC (International Internet Archive Consortium) a spolupracovat na společném vývoji SW nástrojů a postupů.

[Splněno částečně.](#) Sběr webových zdrojů podle zadaných parametrů a jejich ukládání v digitálním archivu jsme zajistili. V rámci přípravy na změnu legislativy jsme analyzovali zahraniční (především evropský) vývoj v oblasti legislativy. Uzavřeli jsme 26 nových smluv s vydavateli. Členství v IIPC nebylo možné získat, protože příjem nových členů se odkládá na rok 2006. Na společném vývoji nástrojů a postupů jsme se podíleli.

- Zprovoznit pracoviště na záchranu vodou poškozených dokumentů.
[Splněno.](#) Byla dokončena víceúčelová vakuová komora pro sušení vodou poškozených dokumentů a schválena do zkušebního provozu, během kterého bylo usušeno 218 svazků starých a vzácných tisků Městské knihovny v Praze.

Cíle roku 2006

- Zahájit realizaci Koncepce trvalého uchovávání knihovních sbírek.
- Nakoupit a zprovoznit centrální datové úložiště.
- Analyzovat systémy pro dlouhodobou ochranu a zpřístupnění novodobých digitálních i digitalizovaných dokumentů aplikované v českých i zahraničních digitálních knihovnách a stanovit funkční požadavky na systém zastřešující stávající subsystémy Kramerius a WebArchiv.
- Připravit konverzi bibliografických metadat z/do standardních formátů (MARC 21, kvalifikovaný DC).
- Zajistit oboustrannou konverzi metadat mezi systémem Kramerius a Souborným katalogem ČR a jejich vzájemné propojení.

- Monitorovat mezinárodní vývoj standardů pro technická a administrativní metadata a pro oblast trvalé ochrany.
- Pokračovat v reformátování a uchování digitalizovaných dokumentů.
- Zahájit program rychlé digitalizace.
- Pokračovat v řešení virtuálního badatelského prostředí a archivace a zpřístupňování digitalizovaných dokumentů.
- Pokračovat v automatizovaném sběru webových zdrojů podle zadaných parametrů a jejich ukládání v digitálním archivu. Připravit podklady pro změnu legislativy. Smlouvami s vydavateli umožnit on-line přístup k vybraným zdrojům. Získat členství v IIPC (International Internet Archive Consortium) a spolupracovat na společném vývoji SW nástrojů a postupů.
- Optimalizovat provoz pracoviště na záchranu vodou poškozených dokumentů. Rozšířit funkci komory o sušení plochých, velkoformátových dokumentů a přizpůsobit komoru pro ošetření dřevěných artefaktů (hubení dřevokazného hmyzu apod.), posílit kapacitu vymrazování.

Související veřejné zakázky (př. jiné soutěže) roku 2006

Výběrové řízení na centrální datové úložiště

Garant priority: ředitelka NFS, ředitel VVM, vedoucí OSOF, vedoucí OEOZ

*Komentáře a názory k této strategické prioritě
Chcete připojit svůj názor? Klikněte [zde](#).*

Jiné informace k této strategické prioritě

Kramerius - digitalizace novodobých dokumentů

http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=weba_digitalizace.htm
http://www.qbizm-technologies.cz/pripadove_studie/narodni_knihovna/
<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do;jsessionid=8F8DC4620C024DB49E00E952CAEF2DA3>

Manuscriptorium - digitalizace rukopisů a vzácných dokumentů

http://www.memoria.cz/engine/manuscriptorium.cgi?MainPage=../cat/manuscriptoriumN_cz_basic.htm

WebArchiv - archivace a zpracování internetových on-line zdrojů

<http://www.webarchiv.cz>

PADI - mezinárodní aktivity v oblasti archivace webu

<http://www.nla.gov.au/padi>